

Tekenen in de Tijd 156

17-23 juli 2022

Het is alsof wat er gebeurt en is gebeurd, niet echt tot ons doordringt en ons niet raakt, meent Erik Borgman. Dit geldt ook voor hemzelf. Paus Franciscus sprak in het jaar van zijn aantreden over 'globalisering van de onverschilligheid'. Hoe kunnen wij onze ongevoeligheid doorbreken?

Het fragment uit de brief van de apostel Paulus aan de christenen van Kolosse dat het rooms-katholieke lectionarium aanreikt als tweede lezing voor deze zondag, begint met: 'Op het ogenblik verheug ik mij dat ik voor u mag lijden en in mijn lichaam mag aanvullen wat nog ontbreekt aan de verdrukkingen van Christus' (Kolossenzen 1,24). Blij zijn dat je mag lijden: het is op zich al opmerkelijk, maar het is nog vreemder dit lijden te beschouwen als aanvulling op het lijden van de Gezalfde Jezus. Is er dan een bepaalde hoeveelheid lijden noodzakelijk en is het Jezus niet gelukt dit quotum alleen te halen?

Zo is Paulus' uitspraak inderdaad wel eens opgevat. Gelovigen werden dan gemaand hun eigen lijden te accepteren en zich door dit lijden te verenigen met de lijdende Christus. Ik denk niet dat Paulus bedoelt dat lijden goed is, beter dan niet lijden. Zeker niet in het algemeen. Maar in een wereld die niet deugt en waar verkeerde keuzes bepalen hoe de samenleving functioneert, is het feit dat je lijdt aan de gang van zaken een teken van het verlangen naar verandering. Je beseft dat er slachtoffers worden gemaakt en weet je met hen verbonden. Het is in aanzet een breuk met hoe zaken lopen.

Ik vraag mij, in de lijn van Paulus, regelmatig af of ik wel voldoende lijd onder – een betrekkelijk willekeurig voorbeeld – het feit dat asielzoekers bij het aanmeldcentrum in Ter Apel buiten moeten slapen. Of het feit dat de aarde steeds meer wordt aangetast door de manier waarop wij hier in onze streken leven.

Het lijkt erop dat Jezus alles wat er gebeurde persoonlijk opvatte. Uiteindelijk wordt Hij verworpen met de verworpenen en gedood met de mensen die door de hand van medemensen vóór hun tijd sterven. De profeet Jesaja schreef eeuwen eerder over iemand die leed: 'Hij werd doorstoken vanwege onze opstandigheid, vanwege onze zonden werd hij gebroken; hij werd gestraft, ons bracht het vrede en dankzij zijn striemen is er genezing voor ons' (Jesaja 53,5). Deze en vergelijkbare woorden worden al in het Nieuwe Testament gelezen als verwijzing naar Jezus en diens lijden. In zijn lijden herkennen wij ons eigen lijden en wordt ons voorgehouden dat we ons leven op andere waarden moeten baseren dan die onze cultuur in de praktijk brengt. In hem kiest God de kant van ons lijden daaronder – en dus niet de kant van het voordeel dat wij er ook van menen te hebben. Door met ons mee te lijden, maakt God ons lijden van een teken van de dreigende ondergang van alles wat goed is, tot een teken van een beginnende overwinning van het goede op het kwade.

Dat de wereld ons pijn doet, impliceert protest tegen de wereld zoals zij is. Zolang dit van onze kant nog niet resulteert in een breuk ermee, wordt het lijden van Christus in ons aangevuld en volgemaakt, zoals Paulus schrijft. Het gaat ver om daar met de apostel 'verheugd' over te zijn, maar het belang ervan kan ik inzien.

Wat ik bovenal pijnlijk vind, is de onverschilligheid die ik meen waar te nemen. Ook en juist in mijzelf. Het is alsof wij de pijn van anderen niet meer kunnen voelen.

Toen minister Kajsa Ollongren tijdens de Srebrenica-herdenking in Potočari afgelopen maandag excuses aanbood voor het Nederlandse aandeel van het falen van de internationale gemeenschap om de 8000 in 1995 vermoorde burgers te beschermen, hoorde en zag ik geen pijn. De minister zei wel het 'diepe verdriet en [het] gemis, voor altijd aanwezig' van de overlevenden te delen, en stelde zelfs dat wij dat 'elke 11de juli opnieuw' deden. Maar voor en na haar toespraak ging het gesprek over de politieke consequenties van deze uitspraak. Ook ik zat niet met tranen in mijn ogen voor de televisie. Wat is er toch met ons aan de hand, vroeg ik mij af? Ik weet het, het klinkt raar, maar ik ben blij dat wij zo af en toe gewoon last hebben van de gevolgen van de Oekraïne-oorlog. Anders ben ik bang dat ik de verschrikkingen ervan gemakkelijk zou vergeten.

Tijdens de vespers lazen wij de laatste weken regelmatig fragmenten waarin Bijbelse profeten hun volk en de leiders ervan veroordelen voor hun onverschilligheid. Deze weten wel dat wat er gebeurt, ingaat tegen alles waartoe zij geroepen zijn, maar het gaat gewoon door: mensen worden bestolen, geminacht en uitgebuit, rechters spreken geen recht en koningen zoeken hun heil bij sterke bondgenoten zonder zich af te vragen of dat wel verenigbaar is met de plicht de zwakken te beschermen en de helper te zijn van wie geen helper heeft. Het is bij vlagen pijnlijk herkenbaar.

Maar misschien was het dat altijd al. De kerkvader Aurelius Augustinus signaleerde al in een preek dat de tijden slecht en moeilijk zijn, maar vermaande zijn toehoorders het niet bij deze constatering te laten. 'Zoals wij zijn, zo zijn de tijden', hield hij ze voor. Augustinus bedoelde niet dat zij of wij de tijden goed kunnen maken door het eenvoudigweg te willen. Hij verklaart zich nader:

De wereld is slecht, jazer, slecht. Maar we beminnen haar alsof ze goed is. Wat is er dan zo slecht aan de wereld? Want de hemel, de aarde en het water zijn niet slecht, en alles wat daarin is, vissen, vogels, bomen, ook niet. Al die dingen zijn goed. Nee, het zijn de slechte mensen die de wereld slecht maken.

Met deze mensen en de cultuur die zij geschapen hebben en steeds opnieuw scheppen, moeten wij daarom breken. Dit maakt het mogelijk om aan te sluiten bij de goedheid van de dingen en aldus te breken met de wijze waarop zij worden gebruikt en ingezet. Dan sluiten we aan bij hun waarde als schepselen van God. Wij vullen op deze manier niet alleen het lijden van Christus aan, maar beginnen te leven in en vanuit het koninkrijk van God dat Hij verkondigde. Het zal vooralsnog pijnlijk onwennig zijn, maar het heeft de toekomst.

Erik Borgman, lekenDominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus